

Провідні тенденції демографічного розвитку населення Харківщини в 1970–1991 рр.

Вікторія Півень

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: viktoriapiven@mail.ru

1970–1980-ті роки є періодом глибоких змін в населенні Харківщини: періодом початку трансформації його соціального складу, перетворень у статевовіковій структурі, освітньому рівні населення, які зумовили хід подальшого розвитку і трансформації структури населення області загалом.

Саме в зазначеному періоді слід шукати витoki сучасних демографічних перетворень, передумови тієї катастрофічної ситуації, що склалася в Україні

в 1990-х роках і триває, нажаль, до сьогоднішнього дня. Мова іде про глибоку демографічну кризу.

На основі ґрунтовного аналізу історіографії, репрезентованої роботами О. І. Курило, В. О. Стешенко, В. К. Барана, В. Н. Даниленка, та широкої джерельної бази, представленої даними Загальних переписів населення, поточною загальносоюзною та регіональною статистикою, ретроспективними перерахунками, архівними матеріалами, виявлено та прослідковано провідні тенденції демографічного розвитку Харківщини 1970–1991 рр., зроблено аналіз корінних змін, що мали місце у структурі та чисельності населення області.

В доповіді представлено дослідження суперечливої динаміки чисельності населення Харківщини періоду останнього 20-ти річчя існування радянської влади. Загальна чисельність населення області впродовж 1970–1989 рр. невпинно зростала – від 2 млн. 817 тис. до 3 млн. 175 тис. осіб. Природний приріст населення незмінно мав позитивне значення, до того ж Харківщина не втрачала своєї привабливості для мігрантів як з території УРСР, так і з інших союзних республік. Проте, після 1989 р. набирали обертів негативні тенденції: спостерігалось поступове скорочення кількості населення Харківщини. Вже на 1 січня 1992 р. на території області проживало 3 млн. 168 тис. осіб. Розгляд населення області в розрізі розподілу його на міське та сільське виявив цікаві тенденції, зокрема: кількість мешканців міст області впродовж 1970–1989 рр. постійно зростала. Міста були каталізаторами економічних, соціальних і етнічних процесів. Проте, на початку 1990 рр. спостерігалось скорочення кількості міського населення Харківщини, хоча різниця між кількістю померлих і народжених на користь перших дещо нівелювалася тим, що, як і в минулі роки, кількість приїжджих до міст Харківщини перевищувала кількість тих, хто їх залишав. Динаміка чисельності сільського населення Харківської області в 1970–1991 рр. носила прямо протилежний характер – кількість сільських мешканців з року в рік невпинно скорочувалась.

Аналіз даних генеральної та поточної статистики дав змогу виявити основні напрями перетворень в статевовіковій структурі населення Харківщини: особливу увагу привертає тенденція до постаріння населення. Підтвердженням цьому є показник середнього віку постійного населення Харківщини. Якщо в 1970 р. середній вік населення області становив 36,5 років, то в 1991 – вже 37,2 роки

Особливу увагу слід звернути до демографічного розвитку власне обласного центру. Місто Харків представляло собою дещо відмінну в демографічному плані картину: зростання кількості населення Харкова тривало і на початку 1990-х рр., але цей процес був зумовлений великою кількістю іммігрантів, що приїжджали до міста з самої області, з різних регіонів України та з зарубіжжя, бо в 1991 році в Харкові, як і по всій Україні в цілому, вперше за повоєнні часи відбулось природне скорочення приросту населення.

Демографічний розвиток Харківщини 1970–1991 рр. можна умовно схарактеризувати як «криву», вершиною якої є показники 1979 р., після чого темпи приросту сповільнюються, що, зрештою, призвело до перших кризових проявів на початку 1990-х рр.